
СТАТИИ

35 ГОДИНИ БЪЛГАРСКА АСОЦИАЦИЯ ПО КРИМИНОЛОГИЯ

*Юлия Бояджиева**

Преди 35 години на 13 юни 1986 г. беше проведено учредителното събрание на Българската асоциация по криминология (БАК). Нейното създаване е закономерен етап на 20-годишното интензивно развитие на българската криминология, която по това време е изградена като самостоятелна правно-социална наука. Възходящото развитие на криминологичната изследователска дейност, продължило докъм края на 90-те години на миналото столетие, има следните основни характеристики:

– натрупан е голям обем собствена национална емпирична база за: състоянието, структурата и тенденциите на престъпността; личността на извършителите; факторите, генериращи престъпления и поддържащи неблагоприятните изменения в характеристиките на явлението; дейността на специализираните органи за борба с престъпността и резултатите от осъществяваната от държавата и обществените структури превантивна политика. Това е постигнато чрез извършване на многобройни емпирични национални, регионални, експресни, тематични и други изследвания от Съвета за криминологически изследвания при Главната прокуратура на Народна република България/Върховната касационна прокуратура на Република България (СКИ-ВКП), Научно-изследователския институт по криминалистика и криминология при Министерството на вътрешните работи (НИКК-МВР), Научно-методическия съвет по затворно дело към Главната дирекция по изпълнение на наказанията (НМСЗД-ГДИН) при

* Професор, доктор на юридическите науки, съучредител на Българската асоциация по криминология и неин председател от 1991 г. до 2013 г.

Министерството на правосъдието, Института за държавата и правото при Българската академия на науките и др.¹;

– разработени са методологическите и методическите постановки на програмирането на емпиричните национални и регионални криминологични изследвания;

– разработени са теоретичните основи на криминологичното прогнозиране, както и множество конкретни прогнози за бъдещи тенденции на престъпността, на отделни типове престъпност и видове престъпления;

– поставено е началото на разработването на виктимологичните проблеми на престъпността; започва провеждането на виктимизационни изследвания от СКИ-ВКП², НИКК-МВР и други институции, даващи възможност за определяне на степента на т.нар. скритост на различните видове престъпления;

– започва разработването на проблемите на теорията на контрола над престъпността и неговата свързаност с превантивната политика;

– утвърждава се интердисциплинарната насоченост на криминологичните изследвания с проучване на обектите на изследване и от аспекта на наказателното и наказателнопроцесуалното право, пенитенциарното право, правната социология, теорията на оперативно-издирвателната дейност, методиката и тактиката на разследване на престъпления, психологията на личността, психиатрията, социологията и педагогиката на девиантното поведение;

– провеждането на криминологични изследвания е последвано от дейности по внедряване на резултатите от тях в практиката на правораздавателните, правоохранителните и други държавни органи и на обществените организации с непосредствено ангажи-

¹ Информация за тези изследвания може да се намери в Католага на криминологичните и други изследвания на престъпността, публикуван на сайта на Българската асоциация по криминология (www.criminology.bg).

² Проведените изследвания от СКИ при ВКП са в рамките на: Международната изследователска програма под ръководството на Криминологическия изследователски център към Хумболтовия университет – Берлин, за проучване на виктимизацията на гражданите (1995); Международното изследване на жертвите на престъпността, организирано от Междурегионалния институт за изследване на престъпността и правосъдието към ООН (1997).

ране във внедрителската дейност на структурите, осъществяващи превантивни дейности в изследваните сфери;

– развитието на приложната криминология (освен с извършването на емпирични изследвания и внедряването на резултатите от тях) се обогатява и с утвърждаването на криминологичната експертиза като предпоставка за разработване на управленски документи за борба с престъпността. Най-показателен пример за това е приетата от Държавния съвет на НРБ през 1975 г. *Единна програма за борба с престъпленията и другите правонарушения и противообществените прояви*, която е предшествана от проведено през 1974 г. междуинституционално криминологично изследване и направен задълбочен и обширен анализ на престъпността³;

– публикувани са множество теоретични и научноприложни трудове, включително и първият систематичен български курс по криминология⁴;

– изследванията и публикациите на българските криминолози стават известни и получават признание в страната и в чужбина. Осъществени са съвместни криминологични изследвания с екипи от сродни чуждестранни институти;

– в условията на приемственост е изграден изследователски състав от квалифицирани специалисти в основната си част с докторски степени и академични длъжности по криминология.

С учредяването на Българската асоциация по криминология беше отговорено на потребността от създаване на национална общност, която да дава възможност за регулярни контакти и за обединяване на усилията на специалистите и звената от науката и практиката, работещи по проблемите на превенцията и контрола на престъпността.

Сложните промени в социалнополитическия и икономическия живот на страната от началото на 90-те години се отразиха силно негативно върху развитието на криминологията. Разрушена беше създадената институционална система за изследователска

³ Отчети за изпълнението на тази програма се представят до 1989 г. от всички ангажирани с изпълнението ѝ ведомства и организации.

⁴ Основи на криминологията в България (авторски колектив, под редакцията на проф. д-р Костадин Лютов). С.: Наука и изкуство, 1983.

криминологична дейност със закриването на Съвета за криминологически изследвания при ВКП, на криминологичното направление в НИКК-МВР, НМСЗД-ГДИН и Психологическата лаборатория към ГДИН при Министерството на правосъдието. Научните изследвания върху криминалното поведение на лица с психични разстройства бяха преустановени със закриването на Клиниката по съдебна психиатрия и съдебна психология при Университетската болница по неврология и психиатрия.

Регулярната изследователска дейност по криминология понастоящем е редуцирана до отделни дисертационни и хабилицационни изследвания и до проучвания по проблеми на престъпността и нейното противодействие под формата на т.нар. проекти, нерядко със съмнителна научна издържаност на методическия инструментариум и съмнителна достоверност на резултатите, без последваща грижа за внедряването на тези резултати в обществената практика.

Кризисната ситуация за криминологията и криминологичната изследователска дейност неминуемо се отрази и върху състоянието на Българската асоциация по криминология. Въпреки трудностите обаче нейната дейност продължи, като през всичките 35 години от учредяването ѝ неотклонно е насочена към реализиране на основните си задачи: да съдейства за развитието на криминологията и научните изследвания, за популяризирането и ефективното използване на резултатите от тях за целите на превенцията и контрола на престъпността; да координира и подпомага научното сътрудничество при изучаване на проблемите на престъпността и девиантното поведение; да следи преподаването по криминология и сродни дисциплини във висшите училища на страната; да повишава квалификацията на криминолозите и т.н.

Както в миналото, така и сега в БАК членуват изследователи, университетски преподаватели, практикуващи юристи и други специалисти, работещи в различни ведомства, организации и висши училища в столицата и други градове на страната. Сред членовете са както учредители, така и много нови хора, което осигурява приемственост и стабилност в работата на асоциацията.

Като тенденция през изминалите години трябва да се отбележи значителната промяна в структурата на асоциацията по специалности. Докато при създаването ѝ преобладаващата част от

членовете ѝ са криминолози, впоследствие тяхната численост и относителен дял непрекъснато намаляваха поради изложените по-горе обстоятелства. В същото време се разширяваше членуването в асоциацията на специалисти от сродни на криминологията области, изследващи престъпността и престъплението, отклоняващото се поведение, девиациите на личността. Това е отражение на интердисциплинарния характер на криминологичната наука, опираща се на много области на познанието. Но от друга страна, чувствително се засили интересът на сродните науки към изследването на престъпността поради превръщането ѝ в доминиращо отрицателно социално явление, сериозно влияещо върху спокойствието и качеството на живот на гражданите и силно дестабилизиращо вътрешната сигурност на страната.

Основната част от събитията, реализирани от БАК, са по линия на *постоянно действащия семинар по криминология* с ръководители проф. д-р Байчо Панев (до 2014 г.), проф. д. ю. н. Боян Станков и проф. д. ю. н. Юлия Бояджиева. На занятията на семинара се обсъждат теоретични и методологични въпроси на криминологията и сродни науки, актуални проблеми на престъпността, нейната превенция и контрол, проекти на закони, резултати от проведени емпирични изследвания.

Най-крупни прояви на семинара през годините са: проведената през 1995 г. конференция „Чезаре Бекария – начало на съвременната наказателна политика“, посветена на 200-годишнината от смъртта на големия италиански мислител и хуманист, родоначалник на съвременното наказателно право и предтеча на криминологичната наука Чезаре Бекария; обсъждането на проектите на Закона за съдебната власт (1992), на Наказателния кодекс (1993, 1994 и 2011); на Закона за медиацията (2004); дискуссионните обсъждания на идеята на президента на Република България за създаване на независим орган за борба с корупцията (2003) и на въпроса за актуалността на критерия на чл. 93, т. 7 НК за понятието „тежко престъпление“ (2009); проведената през 2004 г. съвместно със Съюза на юристите и други организации конференция „Проблемът за истината при разкриване и разследване на престъпления, налагане на санкции и обезщетяване на жертвите“; отбелязването през 2007 г. на 110-ата годишнина на българската криминология с научно творчество на курсанти от Академията на

МВР за живота и творчеството на родоначалника на българската криминологична мисъл Кръстю Раковски; организираната съвместно с Института за правни науки при БАН конференция „Законодателен процес, правна социализация, правно съзнание (правно-социологически и криминологични аспекти)“, посветена на 145-ата годишнина от създаването на Българската академия на науките, и др.

През 1996 г. с научната сесия „Криминологията в България – минало, настояще и бъдеще“ беше отбелязана 10-ата годишнина от създаването на Българската асоциация по криминология. Кръглата маса на тема „Криминологията в България в периода на преход“ през 2006 г. беше посветена на 20-годишнината на БАК. С научната сесия „Превантивната политика и съвременната престъпност“ беше чествана 25-годишнината на асоциацията, а нейната 30-годишнина – с кръглата маса „Перспективи за развитието на криминологията в България“.⁵ През октомври тази година 35-годишнината от създаването на БАК ще бъде отбелязана с научната конференция „Приложната криминология в България“, която се организира съвместно с департамент „Национална и международна сигурност“ при Нов български университет.

Важна задача съгласно устава на асоциацията, която винаги е стояла на вниманието на ръководството на БАК, е да следи и подпомага *университетското обучение по криминология и сродни дисциплини*. Стремещът е да се поддържа високо ниво на това обучение, като за целта периодично се организират срещи разговори на преподавателите по криминология и сродни дисциплини, на които се обменят мнения и опит по учебните програми, организацията и методиката на учебния процес.

Положителни събития от значение за повишаване на качеството на университетското образование по криминология, подкрепени от БАК, са акредитирането от Националната агенция по оценяване и акредитация при Министерския съвет на докторски програми по криминология към Академията на МВР, Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ и Русенския универ-

⁵ Сборниците с материали от проведените юбилейни чествания на БАК може да бъдат намерени в библиотеките на Висшия адвокатски съвет и на адвокатските колегии в страната.

ситет „Ангел Кънчев“, както и на магистърската програма „Криминология и политики за превенция на престъпността“ на Нов български университет, по която вече има дипломирани 5 випуска студенти.

Криминология се преподава в юридическите факултети на висшите училища и в Академията на МВР. В повечето факултети обаче тя е избираема, а не задължителна учебна дисциплина. Като все по-значим проблем се очертава привличането на нови университетски преподаватели. Много тревожна е констатацията, че по статут на криминологията като университетска специалност България е на съвсем непрестижно място в европейското и световното пространство на висше образование.

Историята на БАК може да се проследи в *ежегодно изготвяните бюлетини*, които съдържат информация за проведените от асоциацията мероприятия, за приключените и провеждащите се през отчетните периоди изследвания на криминологична и сродна тематика, както и за готовия научен продукт, който може да се ползва от потребителите.⁶

35-годишният юбилей на БАК е повод да отдадем нашата признателност на инициаторите за създаването на асоциацията, които са и членове на първото ѝ ръководство: проф. д-р Веселин Каракашев (председател), проф. д-р Байчо Панев (зам.-председател), проф. д-р Йордан Айдаров (отговорен секретар); членове: Евтим Стоименов – зам.-министър на правосъдието, Спас Мулетаров – зам. главен прокурор, Георги Бахчеванов – председател на Централния съвет на адвокатурата, проф. д-р Здравко Трайков, доц. д-р Симеон Бочев, проф. д-р Петко Дончев. Асоциацията е създадена с решаващата подкрепа на тогавашния главен прокурор проф. д-р Костадин Лютов.

През изминалите години дейността на БАК трудно би могла да се извършва без съпричастността и финансовата подкрепа на колективните ни членове, между които от самото ѝ основаване е Висшият адвокатски съвет (през 1986 г. – Централен съвет на

⁶ Бюлетините се изпращат на колективните членове на Българската асоциация по криминология. Те са достъпни на сайта на асоциацията, рубрика „Бюлетини“.

адвокатурата).⁷ Както е посочено по-горе, председателят на Централния съвет на адвокатурата г-н Георги Бахчеванов е член на управителния съвет (УС) на новоучредената асоциация. Изказваме най-сърдечна благодарност на всички ръководители на Висшия адвокатски съвет за позитивното отношение и за оказваната по различни поводи подкрепа, като конкретно ще спомена предоставеното домакинство в Центъра за обучение на адвокати „Кръстю Цончев“ за проведената на 7 декември 2016 г. юбилейна кръгла маса, посветена на 30-годишнината от учредяването на БАК.

С голямо удоволствие използвам възможността да спомена имената на адвокати, които с желание, научен поглед, компетентност и ангажираност към проблемите са участвали с индивидуално членство в работата на БАК: известния адвокат и политик от близкото минало Петър Корнажев (1930–2002) – автор на множество научни и публицистични материали, включително и на криминологични теми; Босилко Негенцов (1927–2002) – член на УС на БАК два мандата (1991–1998); Динко Кънчев (1954–2019) – сътрудник на СКИ при ГП/ВКП, активен участник в дейността на фондация „Български адвокати за правата на човека“, лектор в Националния институт на правосъдието и в Центъра за обучение на адвокати „Кръстю Цончев“, съучредител и зам.-председател на БАК (1999–2019). Редовен участник в мероприятията на БАК беше и адвокат Кирил Георгиев, поздравен от ръководството на асоциацията за неговата 90-годишнина.

Със съпричастност към работата на БАК продължава да бъде дългогодишният член на Висшия адвокатски съвет и негов председател (2008–2013), автор на публикации в областта на наказателния процес, наказателното право и криминологията и хоноруван преподавател по наказателен процес в Юридическия фа-

⁷ Освен Висшия адвокатски съвет колективни членове на БАК са: Министерството на правосъдието, Върховната касационна прокуратура, Върховният касационен съд, Националната следствена служба, Институтът за държавата и правото при БАН, Академията на МВР, Научноизследователският институт по криминалистика и криминология при МВР (бивш член), Научно-методическият съвет по затворно дело (бивш член), Клиниката по съдебна психиатрия и съдебна психология при Университетската болница по неврология и психиатрия (бивш член), социологическата агенция „Ей Си Джи“ ООД (бивш член).

култет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ Даниела Доковска – съучредител на БАК и председател на Контролния съвет (1991–1994).

Изразявам увереността на управителния съвет и на всички членове на Българската асоциация по криминология, че и в бъдеще добрите ни двустранни отношения с Висшия адвокатски съвет и адвокатската общност ще продължават в интерес на развитието на криминологията, на ефективното институционално противодействие на престъпността и преди всичко на нейната превенция.